

السودانی و تعادل شکننده میان تهران و واشنگتن

به قلم دیوید شنکر (/fa/experts/dywyd-shnkr/)

۱۷ فوریه ۲۰۲۳

همچنین دست‌یافتنی به

/ (English (/policy-analysis/sudanis-wobbly-balancing-act-between-tehran-and-washington
العربية (/policy-analysis/alswdany-waltwazn-almtarjh-by-n-thran-wwashntn/)

درباره نویسنده

دیوید شنکر (/fa/experts/dywyd-shnkr/)

.David Schenker is a Senior Fellow at The Washington Institute and former Assistant Secretary of State for Near Eastern Affairs

تحلیل کوتاه

هرچند هنوز برای آنکه نخست‌وزیر عراق را مهره ایران بدانیم خیلی زود است اما او در مسیری گام برمی‌دارد که در دولت‌های قبلی عراق دیده شده است: انجام حداقل‌های لازم برای جلوگیری از تیرگی روابط با واشنگتن و در عین حال برآورده ساختن مطالبات سیری‌ناپذیر شرکای خود که تحت حمایت ایران قرار دارند

در ۱۶ ژانویه محمد شیاع السودانی نخست‌وزیر عراق میزبان مذاکراتی با برت مک‌گورک هماهنگ‌کننده شورای امنیت ملی ایالات متحده برای خاورمیانه و شمال آفریقا بود. اندکی پس از آن بنا به گزارش‌ها سودانی میزبان اسماعیل قآنی فرمانده نیروی قدس سپاه پاسداران انقلاب اسلامی ایران بود. زمان نزدیک این دیدارها تأکیدی است بر تعادل‌بخشی متزلزل از طرف نخست‌وزیر جدید عراق تقریباً ۱۰۰ روز از شروع فعالیت او گذشته است. از آنجا که سودانی مقام خود را مدیون جناح تحت حمایت ایران است که ائتلافی پارلمانی از گروه‌های شبه‌نظامی موسوم به «چارچوب هماهنگی» است هنوز معلوم نیست که آیا به عراق مستقل و دارای روابط قوی با ایالات متحده آمریکا متعهد خواهد بود یا همان راهی را پیش خواهد گرفت که بسیاری از سلف او طی کردند: کاستن از نارضایتی واشنگتن و در عین حال قرار دادن بی‌سروصدای بغداد در کنار تهران. نشانه‌های اولیه چندان نویدبخش نیست.

موقعیت نیروهای نظامی آمریکا

از ژانویه ۲۰۲۰ که زمان مرگ قاسم سلیمانی سلف قآنی است حضور نیروهای نظامی ایالات متحده تا حدودی به یک آزمون مواضع برای سیاستمداران عراقی تبدیل شده است. پس از عملیات آمریکا که به کشته شدن سلیمانی و ابومهدی المهندس رهبر شبه‌نظامیان عراقی در هنگام دیدار آنها در بغداد منجر شد پارلمان عراق قطعنامه‌ای غیرالزام‌آور را تصویب کرد که خواستار خروج فوری نیروهای آمریکایی بود. با این حال استقرار نیروهای آمریکایی گرچه به تدریج کاهش یافت تثبیت شد و وظیفه آنها به صورت ظاهری از نقش رزمی به مشاوره‌ای تبدیل یافت و نزدیک به ۲۵۰۰ سرباز آمریکایی در آن کشور باقی ماندند. جای تعجب نیست که برخی از جناح‌های چارچوب هماهنگی همچنان به مخالفت صریح با حضور این نیروها ادامه می‌دهند. اخیراً هادی العامری رئیس ائتلاف فتح علناً درخواست دیرینه خود برای خروج کامل ارتش آمریکا را تکرار کرد.

دست‌کم در این موضوع سودانی به نظر می‌رسد که ثابت‌قدم است و در مصاحبه‌های با روزنامه *وال استریت جورنال* در ۱۵ ژانویه از ادامه حضور سربازان آمریکایی برای اطمینان و تضمین شکست دائمی داعش حمایت کرد و حمایت او از «توافق چارچوب استراتژیک عراق- آمریکا» که می‌گوید حضور آمریکایی‌ها با «درخواست و دعوت» دولت عراق است ممکن است شرکای او را در چارچوب هماهنگی خوشنود نسازد اما سودانی احتمالاً خواهد توانست برای کوتاه‌مدت کماکان مسئله را به حاشیه براند و با این حال باید توجه کرد که حتی این موضع ممکن است به دو شرط بستگی داشته باشد: نخست این که دولت سودانی حمایت کافی در بودجه برای چارچوب هماهنگی فراهم کند و دیگر این که ایران و شرکای عراقی‌اش کماکان مایل باشند علی‌رغم اعتراضات لفظی (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/militia-spokesmen-reflect-sudani-inviting-us-forces-remain>) حضور آمریکایی‌ها را تحمل کنند.

چالش‌های حقوقی قاچاق و نام «خلیج»

اوایل ماه جاری وزارت خارجه ایران هیئتی را به مناسبت سومین سالگرد کشته شدن سلیمانی به بغداد اعزام کرد و گفته شده است که هدف (<https://english.aawsat.com/home/article/4085136/iranian-delegation-pressures-baghdad-recognize-soleimani-state-guest>) از این سفر آن بوده که سودانی را تحت فشار قرار دهند تا بگوید که فرمانده پیشین سپاه هنگام مرگ «مهمان رسمی» عراق بوده است. ترفندی که برای تعقیب قانونی موضوع علیه واشنگتن اهرم فشار بیشتری در اختیار تهران قرار می‌دهد. این درخواست آزمونی برای سودانی است که ظاهراً می‌داند پیوستن به تهران درباره این مسئله زمینه‌ساز پیچیده شدن روابط با ایالات متحده است و مزایای اقتصادی و امنیتی عراق را کاهش می‌دهد. تاکنون نخست‌وزیر عراق قتل هدفمند سلیمانی را به عنوان «نقض آشکار حاکمیت و قلمرو عراق» محکوم کرده است اما هنوز با درخواست تهران مبنی بر «مهمان رسمی» توصیف کردن سلیمانی یا موافقت رسمی با تشکیل (<https://www.rudaw.net/english/middleeast/iran/070120231>) یک دادگاه مشترک با ایران برای بین‌المللی ساختن پرونده موافقت نکرده است. شرکای ائتلاف سودانی سلیمانی را قهرمان شهید می‌دانند بنابراین احتمالاً در هر دو موضوع به او فشار خواهند آورد.

در امور دیگر به نظر می‌رسد که نخست وزیر عراق با ابتکار عمل وزارت خزانه‌داری آمریکا برای محدود کردن قاچاق دلار به ایران و دیگر مسائل همکاری می‌کند. قاچاق ارز - که عمدتاً شبه‌نظامیان عراقی آن را انجام می‌دهند - در جهت تقویت رژیم ایران و در عین حال تضعیف اقتصاد عراق عمل کرده است. از این رو اعمال محدودیت‌های وزارت خزانه‌داری ایالات متحده می‌تواند به محدود کردن فساد تقویت بخش بانکی عراق و تقویت اقتصاد محلی کمک کند. هرچند برداشتن این گام بدون شک مورد پسند بسیاری از شرکای ائتلاف سودانی نیست اما هزینه سیاسی‌اش برای او اندک است زیرا می‌تواند صادقانه بگوید که واشنگتن او را مجبور به چنین اقدامی کرده است. حتی چارچوب هماهنگی هم به‌خوبی می‌داند که ایالات متحده با انتقال تقریباً یک میلیارد دلار در ماه از درآمد نفت عراق از طریق بانک مرکزی آمریکا به بغداد در حق دولت عراق لطف می‌کند.

موضوع کمتر بحث‌برانگیز تجدید درخواست‌ها از بغداد برای تبعیت از اصطلاحات جغرافیایی ایرانی است. اوایل ماه جاری عراق برای اولین بار پس از سال ۱۹۷۹ میزبانی مسابقات «جام خلیج عربی» را بر عهده داشت. سازماندهی و در نهایت پیروزی در رقابت‌های برتر فوتبال منطقه برای عراق افتخارآمیز بود زیرا این کشور در دوران صدام از مسابقات بین‌المللی محروم شده بود و بعد از آن هم به دلایل امنیتی قادر به میزبانی نبود. با این حال وزارت خارجه جمهوری اسلامی ایران با طرح شکایت و درخواست از عراق برای عذرخواهی بابت استفاده از عبارت «خلیج عربی» به جای «خلیج فارس» شیرینی جشن را در کام عراق تلخ کرد. این درخواست برای عراقی‌ها حتی آن‌هایی که در چارچوب هماهنگی تحت حمایت ایران هستند موضوعیت چندانی ندارد. بنابراین برای سودانی نیز فوریت ندارد. در واقع رد این خواسته عمدتاً نمادین ممکن است برای پاسخگویی به درخواست‌های اساسی‌تر ایران آزادی عمل سیاسی بیشتری در داخل کشور به او اعطا کند.

انتصاب‌های کابینه و مراودات تجاری

سودانی در اوایل با گزینش اعضای «عصائب اهل الحق» گروهی که از طرف آمریکا در فهرست سازمان‌های تروریستی خارجی قرار دارد برای وزارت آموزش عالی و ریاست ارتباطات دفتر نخست‌وزیری جنجال برانگیخت. هرچند این دو گزینه مایه تاسف بود اما گزینه‌های او برای وزارتخانه‌های حاکمیتی مانند وزارت دفاع و خارجه تنها در واشنگتن نگرانی ایجاد نکرده بلکه موجب اعتمادسازی نیز شده است. با این حال منتقدان سودانی استدلال می‌کنند که انتصاب‌های دیگر او از آن زمان باج‌دهی به شرکای ائتلاف تحت حمایت ایران است. این هفته با کاهش شدید ارزش دینار عراق در برابر دلار سودانی رئیس جدید بانک مرکزی را منصوب کرد: علی محسن العلق که قبلاً در این سمت خدمت کرده است و گمان می‌رود که به ائتلاف «اتحاد دولت قانون» بزرگترین عضو چارچوب هماهنگی گرایش دارد. العلق

بدون شک ترجیح نوری المالکی نخست‌وزیر فاسد سابق است که هم‌اکنون ریاست ائتلاف را برعهده دارد و عملاً به چهره بانفوذ و تاجبخش عراق تبدیل شده است. همچنین گفته می‌شود که المالکی به سودانی فشار می‌آورد تا شماری از دار و دسته او را در مقامات ارشد وزارت نفت بگمارد.

در حوزه امنیتی نخست‌وزیر مقامات عصاب را به سمت‌های مهم در سازمان اطلاعات ملی عراق منصوب کرده است. همچنین بسیاری از افسران اطلاعاتی که قبلاً اخراج شده بودند و وابسته به شبه‌نظامیان مورد حمایت ایران بودند دوباره به کار گرفته شده‌اند.

سودانی علاوه بر انتصاب‌های منفرد در اواخر سال گذشته مدیریت شرکت «مهندس» شرکت دولتی و متکی به بودجه دولت را هم به شبه‌نظامیان تحت حمایت ایران منتقل کرد. اقدامی که مصطفی الکاظمی سلف او به طور نامحدود متوقف کرده بود. این شرکت مادر که به یاد رهبر شبه‌نظامی که در کنار قاسم سلیمانی کشته شد نامگذاری شده است دارای مجموعه‌ای از کسب‌وکارهای متنوع در عرصه‌های ساخت‌وساز سرمایه‌گذاری مخابرات و ارتباطات تولیدات نظامی و بخش مهمان‌پذیری است. به این ترتیب این شرکت جریان‌های درآمدزایی جایگزینی را به شبه‌نظامیانی ارائه می‌دهد که واشنگتن بسیاری از آنها را به دلایل مربوط به تروریسم و فساد در فهرست سازمان‌های تروریستی قرار داده است. مشابه درآمدهایی که سپاه پاسداران انقلاب اسلامی را در ایران تقویت می‌کند.

نتیجه‌گیری

برنامه «شبه‌نظامیان زیر ذره‌بین» انستیتو واشنگتن به تازگی تقسیم کار آشکار میان دولت سودانی و شبه‌نظامیان تحت حمایت ایران را تشریح کرده است (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/sudani-general-manager-how-militias-view-iraqs-new-prime-minister>). به گفته قیس الخزعلی رهبر عصاب اهل الحق سودانی به عنوان «مدیر کل» دولتی تحت رهبری «مقاومت» عمل خواهد کرد. اظهارنظری که رابطه همزیستی میان گروه‌های مسلح خشن و نخست‌وزیر به ظاهر میانه‌رو را برجسته می‌کند.

البته سودانی به وضوح در تلاش است تا هر دو طرف را داشته باشد و به نظر می‌رسد که شرکایش در ائتلاف چارچوب هماهنگی تاکنون مشکل چندانی با این رویکرد نداشته‌اند. مهمترین مسئله برای شبه‌نظامیان حمایت دیدن است که سودانی پیش از این در قالب اختصاص مناصب ارشد دولتی به آنها این حمایت را نشان داده است و به زودی هم به شکل امتیازهای بودجه‌ای نشان خواهد داد. به عنوان مثال بنا به گزارش‌ها مازاد بودجه ناشی از افزایش اخیر بهای نفت برای استخدام ۳۰۰ هزار کارمند جدید دولت صرف خواهد شد. این یک توزیع امتیاز انبوه (<https://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/paradox-centralization-and-state-iraq>) است که بدون شک به نفع شرکای ائتلافی نخست‌وزیر خواهد بود.

هرچند هنوز خیلی زود است که سودانی را مهره ایران بشناسیم اما او در مسیری قرار دارد که برای دولت‌های عراق بیگانه نیست: یعنی انجام حداقل‌های لازم برای جلوگیری از تیره شدن روابط با

واشنگتن و در عین حال برآوردن خواسته‌های سیری ناپذیر شرکای مورد حمایت ایران. مادامی که سودانی مطیع دستورهای ایران و متحدان محلی آن باشد بدون شک در مبارزه با فساد و بهبود اقتصاد با مشکلات بزرگ مواجه خواهد بود. با این حال به نظر می‌رسد این دقیقاً همان کاری است که سودانی دارد انجام می‌دهد. اگر حتی به این خاطر باشد که انتخابات زودرس را مانع شود انتخاباتی که می‌تواند مقتدی صدر رقیب مغلوب او را به صحنه بازگرداند.

دیوید سنکر پژوهشگر ارشد تاوب در انستیتو واشنگتن و مدیر برنامه آن در سیاست‌گذاری عربی است.

RECOMMENDED

BRIEF ANALYSIS

Earthquake in Syria and Turkey: U.S. Policy Implications

۱۷ ۶.۲۳ فوریه

Can Selcuki ,
Amany Qaddour ,
Soner Gagaptay ,
Andrew J. Tabler

[\(/policy-analysis/earthquake-syria-and-turkey-us-policy-implications\)](#)

BRIEF ANALYSIS

Saudi Arabia's Sports Promotion is a Win-Win for the Kingdom

۱۶ ۶.۲۳ فوریه

Fahad Nazer

[\(/policy-analysis/saudi-arabias-sports-promotion-win-win-kingdom\)](#)

BRIEF ANALYSIS

Raisi Visits China: More Symbolism Than Substance

۱۶ ۶.۲۳ فوریه

Henry Rome

[\(/policy-analysis/raisi-visits-china-more-symbolism-substance\)](#)

TOPICS

[\(fa/policy-analysis/dmkrasy-w-aslah/\)](#) ديمقراسى و اصلاح

[\(fa/policy-analysis/rb-w-aslam-syasy/\)](#) عرب و اسلام سياسى

[\(fa/policy-analysis/nzamy-w-amnyty/\)](#) نظامى و امنيتى

REGIONS & COUNTRIES

